

Değini Notes

FOTOĞRAFÇI JEAN WEINBERG HAKKINDA YENİ BULGULAR Savaş Arslan

Öz

Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin tanınmış fotoğrafçısı Jean Weinberg (1887-1942), dönemin siyasi liderleri ve önemli olaylarının fotoğrafları yanında, İstanbulluların da sanatsal portrelerini çekmiştir. Ancak bu yazıda Jean Weinberg'in hayat hikâyesi ve siyasi bağlantılarının, içinde uluslararası casusluğu da barındıran, başka bir resim sunduğundan söz edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Jean Weinberg, fotoğraf, Ottmar Pferschy, Foto Franse(z), Erken Cumhuriyet Dönemi.

NEW FINDINGS ABOUT THE PHOTOGRAPHER JEAN WEINBERG

Abstract

As a well-known photographer in Turkey's early republican era, Jean Weinberg (1887–1942) took photographs of political leaders and important events of the era, as well as artistic portraits of Istanbulites. However, as this article will show, Jean Weinberg's life story and political connections present a different picture, one which features international espionage.

Keywords: Jean Weinberg, photography, Ottmar Pferschy, Photo Français, early republican era.

Geliş Tarihi | Received: 29.01.2020 • Kabul Tarihi | Accepted: 01.03.2020

Prof. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi İletişim Fakültesi

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7807-9818> • E-Posta: savas.arslan@comm.bau.edu.tr

Türkiye’de birçok kaynakta Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün fotoğrafçısı olarak bilinen Jean Weinberg, yaklaşık olarak 1921 ve 1935 yılları arasında Türkiye’de bulunmuştur. 1 Mayıs 1887 Macaristan Lugoş şehrinde doğan ve 1920’lerin başından itibaren İstanbul’da çektiği fotoğraflarla adını duyurmaya başlayan Jean Weinberg, 1920’lerin ortasında İstiklal Caddesi 150 numarada Foto Franse’yi (*Photo Français*) açmıştır. Jean Weinberg ve yanında fotoğrafçılığa başlayan Othmar Pferschy’nin fotoğraflarının Ortadoğu’dan başka fotoğraflarla sergilendiği bir Internet sitesinde (<http://www.photorientalist.org/>) Norbert Schiller’in verdiği bilgilere göre, Jean Weinberg’in Türkiye’de tarihlenen en eski fotoğrafı 1922 Ağustos’unda Dumlupınar’da Başkomutan Mustafa Kemal ve İsmet Paşa’nın fotoğrafıdır (2015). Ama bunun öncesinde Jean Weinberg işgal altındaki İstanbul’da da fotoğraflar çekmiştir. 1927-1928 İzmir Sergisinden aldığı altın madalyanın reklamıyla kendisini tanıtan Jean Weinberg, 1929’da bir fotoğrafı İstanbul Rehberi basarak dönemin valisine hediye etmiş (aşağıda belirtileceği gibi bundan dolayı davalık da olmuş) ve ardından da 1933’te basılan “Gazi’nin Eseri” başlıklı yeni Cumhuriyet’i anlatan bir fotoğraf albümüne de imza atmıştır.

Bu arada, Jean Weinberg ile aynı yıllarda İstiklal Caddesi 162 numarada Cinema Oreienteaux’yu (Şark Sineması) işleten bir Weinberg daha vardır. Ancak başka birçok ilkin yanında, aynı zamanda İstanbul’da yerleşik ilk sinemacı olan Sigmund Weinberg ile Jean Weinberg’in akrabalık ya da ortaklık gibi herhangi bir bağı yoktur. Jean Weinberg’in Türkiye’ye geliş tarihi ise 1919 sonrası olması hasebiyle, *L’Illustration* ya da *The Graphic* gibi 20. yüzyıl başlarındaki bazı haber dergilerinin kapaklarında yer alan Weinberg imzalı fotoğrafların 1920 öncesine rast gelenlerinin tamamı hem Sultan II. Abdülhamid Han hem de Sultan V. Mehmed Reşad’ın da resmi fotoğrafçısı olan Sigmund Weinberg’indir.

Weinberg soyadı Almanca’da üzüm bağı anlamına gelir ve hem Almanlar hem de Almanca konuşan Museviler arasında yaygın olarak kullanılan bir soyadıdır. Benzer biçimde 1940’larda Tepebaşı’nda Büyük Kabristan Sokak 113 numarada kayıtlı olan Weinberg isimli işletme ya da yine aynı yıllarda Kadıköy Mühürdar Caddesi 121’de yaşayan Emanuel Weinberg’in de Jean ya da Sigmund Weinberg ile bir alakası olmadığı söylenebilir. Sigmund Weinberg 1936’da vefat eder ve Bükreş’e defnedilir. Jean Weinberg ise 1935’te Türkiye’den ayrılarak Mısır’a geçer. Dolayısıyla adı geçen Weinberg’lerin birbirleriyle aynı soyada sahip olmaları dışında

bir ilgi ve alakaları yoktur. 1931'de vefatının ardından sahip olduğu eşyaları Beyoğlu Bursa Sokak 3 numarada satışa çıkartılmış olan Madam Mari Weinberg ise, Sigmund Weinberg'le ilgili olmasa da bir olasılık Jean Weinberg'le ilgili olabilir.

Jean Weinberg, 29 Ekim 1929'daki Cumhuriyet kuruluş yıldönümü merasiminde fotoğrafçı Cemal İşiksel'i kıskanarak tripoduna vurmasına kadar da hem Atatürk'ün hem de dönemin önde gelen siyasi liderlerinin birçok başka portresini de çekmiştir. Her ne kadar tripod olayından sonra Jean Weinberg'in artık Atatürk fotoğrafları çekmesi yasaklansa ve Ankara'da gözden düşse de yanında yetişen ve kendisiyle ortak gibi çalışan 16 Ekim 1898 Graz doğumlu Othmar Pferschy, önce Jean Weinberg'i temsilen ardından 1931'den itibaren kendi adına da siyasilerin fotoğraflarını çekmiştir. 11 Haziran 1932'de yabancı uyrukluların fotoğrafçı olarak çalışmasını engelleyen yasayla birlikte Weinberg ya da Pferschy siyaset dünyasını fotoğraflarını çekemez hale gelmişlerdir.

Ancak bu dönemde Jean Weinberg'in hemen ülkede gözden düşmesi ya da Türkiye'den ayrılması söz konusu değildir. 25 Mart 1929 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki kısa bir habere göre Beyoğlu'nda bir fotoğraf sergisi açar ve şarka ait eserlerini bazı seyyahlar satın alır. Yine aynı yıl Şubat ayından başlayarak Nisan ayına kadar Cumhuriyet gazetesinin

ARTISTIQUE
PHOTO FRANÇAIS ELECTRIQUE

Execution of the Most Modern Photos

Improved Service for Photographing
During Day and Night

OF BANQUETS, BALLS CONCERTS, WEDDINGS AND ALL KIND OF GROUPS ET REVIEWS

Special Laboratory for Pass-Photo always **"READY"**
THE STUDIO IS OPEN FROM 9 A. M. UNTIL MIDNIGHT

Tph PERA 330

Proprietor : **Constantinople**
JEAN WEINBERG 150, Grand'Rue de Péra

Görsel 1. 1925 tarihli duyuru.

düzenlediği güzellik yarışmasının resmi fotoğrafçılarından birisi olarak görev yapar ve çektiği fotoğraflardan bazıları gazetede yayınlanır. 5 Ocak 1931 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde ise, Jean Weinberg'in "Menemen hadisesinde şehit düşen Kubilây Bey merhumunun ailesine yardım maksadile yirmi liralık bir çek" gönderdiği ve "Gazi'nin fotoğraflarından 500 tanesini Harbiye mektebine ve 500 tanesini de Talebe Birliği'ne" satılması için gönderdiği belirtilir (*Cumhuriyet*, s. 5). 31 Ocak 1933 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde Jean Weinberg'in hazırladığı *Gazi'nin Eseri* adlı fotoğraf albümü tanıtılırken, yine aynı yıl 3 Kasım'da ise *Cumhuriyet* Bayramı için Fota Franse'nin önünün "pek güzel bir surette tezyin" edildiği belirtilir. Haberde, "Vaynbergin bayram münasebetiyle yaptığı donanma busuretle büyük bir zevki selime delâlet ettiği gibi tarihî bir kıymeti de haizdi. M. Vaynbergi tebrik ederiz" ifadeleri de yer alır (*Cumhuriyet*, s. 5). 23 Nisan 1934 tarihli *Milliyet* gazetesinde ise, "bütün çocukların resimlerini çocuk bayramı münasebetile bedave çekeceğini" duyurur (*Cumhuriyet*, s. 5).

Bunların yanında Jean Weinberg'in adı ayrıca birçok dava ile de anılmıştır. 15 Aralık 1930 tarihli *Milliyet* gazetesindeki bir habere göre, "Vaynberg efendi Gazi Hz.lerinin ve ricali hükûmetin resimlerini çekmiş ve bunları yüksek fiyatlarla Satmakta bulunmuştur. Sonra, maarizten bunların inhisara vaziyetleri şeklinde bir de hakkı telif imtiyaznamesi alınmıştır." (*Milliyet*, s. 3) Ancak daha önce birlikte çalıştığı Mazhar Bey'in izinsiz olarak bu fotoğrafları sattığı iddiasıyla, Mazhar Bey'e tazminat davası açar. 20 Ağustos 1931 tarihli *Milliyet*'te çıkan bir haberde, Jean Weinberg, Fransızca P'st mecmuası mesul müdürü Osman Hamit Bey'e hakaret davası açar (*Milliyet*, s. 5). 10 Nisan 1930 tarihli *Milliyet* gazetesinde bir başka habere göreyse de bu kez Şehremaneti, Jean Weinberg'in sahibi olduğu Foto Franse'yi, emanetin yaptırdığı şehir haritalarını izinsiz kullanması dolısıyla dava eder (*Milliyet*, s. 5). Bu dava 10 Ekim 1933 tarihli *Vakit* gazetesinde çıkan habere göre, önce Jean Weinberg'in aleyhine sonuçlanmış, sonra Weinberg bilirkişiye başvurulması için temyize gitmiş ancak bu kez de ehli-vukuf ücretini ödemediğinden uzamıştır (*Milliyet*, s. 3).

1935'e gelindiğinde ise, Jean Weinberg varını yoğunu satılığa çıkartır. 11 Nisan 1935 tarihli *Akşam* gazetesindeki "Weinberg'in Satışı" başlıklı yazıya göre, 12 Nisan'da Opera (İpek) Sineması'nın karşısında yer alan Aleon Sokak (bugünkü Ayhan Işık Sokak) 11 numaradaki Perpiniyani apartmanının asma katında icra edilecek satışta, altmış adet artistik tablo, Kristofel gümüş takımlar, Moucharabis mobilyalar, Viyana mefruşatı, halılar ve bronz heykelcikler gibi "nadide ve kıymetli" eşyaların satışı "eşi görülme-yen ve böyle hayret uyandırıcı bir satış" olarak tanımlanır

(Akşam, s. 4). 21 Nisan tarihli Cumhuriyet ve 23 Nisan tarihli Akşam gazetelerinde ise, Jean Weinberg çektiği bütün fotoğrafların camlarını, yani negatiflerini "müsaid fiatlerle" ay sonuna kadar satılığa çıkarttığını belirtir. Jean Weinberg, bu satışların ardından İstanbul'dan muhtemelen apar topar ayrılır çünkü aynı yıl 16 Ekim'de Tan gazetesinde çıkan bir habere göre de icralık olmuştur. Haberde "Eskiden Beyoğlunda İstiklâl caddesinde 123 numaralı Foto Fransezde mükim iken halen nerede olduğu bilinemeyen Vayinberge" "İstiklâl caddesinde 134 numaralı gayrimenkulün ve altındaki dükkânların mütemmim kısımlarından bulunan mahzen mahallinin tahliyesile" kapattırılıp masrafların icra yoluyla Jean Weinberg'e aksettirileceği duyurulur (Tan, s. 10).

Jean Weinberg, Türkiye'den ayrıldıktan sonra Mısır'da önce 1932'de Ottmar Pferschy ile İskenderiyye'ye gittiği söylene de sonrasında Kahire'ye yerleşerek bir fotoğraf dükkânı açar. Ottmar Pferschy ise, dönemin Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim Tör tarafından kurumun resmi fotoğrafçısı olarak 1935-1940 arası Ankara'da görevlendirilmiş ve 1936'da yüzden fazla fotoğrafın yer aldığı *Fotoğraflarla Türkiye* adlı önemli bir fotoğraf albümü hazırlamıştır. Ancak bu dönemden sonra Pferschy'nin Mısır'a geçmiş olması da söz konusudur. Jean Weinberg ise, Mısır'da 1938'de Kral Faruk ve Kraliçe Feride'nin düğün törenine ek olarak İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise İngiliz ve İttifak Kuvvetleri askerlerinin fotoğraflarını çekmiştir. Aynı zamanda Kral Faruk'un ikinci eşi Neriman Sadık'ın portresini de çekmiştir.

Norbert Schiller'e ve Mısır Arapçasını kullanan Wikipedia'daki Jean Weinberg maddesine (http://arz.wikipedia.org/wiki/جربن_ياف_اناج) göre, Jean Weinberg savaş yıllarından sonra da Kahire'de yaşamış ve 1956'ya kadar fotoğraf çekmiştir. Sonrasında ise Mısır'dan göç ettiği söylenmektedir. Ancak bu bilgilerle *Beyoğlu* isimli dönemin Fransızca gazetesinin 19 Kasım 1942 tarihli bir haberi ise tezattır. Habere göre on yıldır Kahire'de bulunan Jean Weinberg vefat etmiştir. Yani şimdiye kadar Türkiye ve yurtdışındaki kaynaklarda belirtilenin aksine Jean Weinberg 1942'de vefat etmiştir. Haberde, işgal yıllarından başlayarak İstanbul'da fotoğrafçılık yapan ve sanatsal fotoğraflarıyla bir hazine oluşturduğu söylenen Jean Weinberg'in aynı başarısını Kahire'de de tekrar ettiği belirtilmiştir. Ayrıca, halen İstanbul'da bıraktığı arkadaşları, geride kalan dul eşi ve oğlunun da üzüntülerinin paylaşıldığı belirtilir. Bu durumda, en akla yatkın senaryo, Jean Weinberg'in ölümünden sonra da kendi ismini taşıyan fotoğrafçı dükkânı, *Jean Weinberg – Officier d'Academie et de l'Instruction Publique*, devam etmiştir. Hatta akademi olarak da adlandırılan ve fotoğ-

Görsel 2. Jean Weinberg'in Kahire'deki fotoğraf stüdyosu *Officier d'Academie et de l'Instruction Publique*.

raf eğitimi verilen bu mekânda, sonrasında Ottmar Pferschy, Jean Weinberg'in oğlu ya da başka fotoğrafçıların çektikleri fotoğraflara da Jean Weinberg damgası vurulmuş olabilir.

Evet, Jean Weinberg 1887 ve 1942 yılları arasında yaşamış ve yaklaşık olarak 1921'den 1935'e dek de vaktinin çoğunluğunu Türkiye'de geçirmiştir. Ama Türkiye'de yaşadığı dönemde, başka bir yönü de vardır. Bunu ise, Romanya Ordusu Arşivi Bülteni *Document*'ın 2017'de basılan 2 (76) numaralı sayısında 52 ve 59. sayfaları arasında yayınlanan Profesör Valeriu Avram ve Profesör Viorel Gheorghe'nin yazdığı bir makaleden öğreniyoruz: Jean Weinberg, Sovyetler Birliği adına çalışmış bir ikili ajandır. "İki Savaş Arası Dönemde Sovyet Sahasında Romanya'nın Enformasyon ve Karşı Enformasyon Eylemleri" başlıklı yazıya göre, Jean Weinberg'in casusluk faaliyetlerini Özel Enformasyon Servisi olarak bilinen Romen gizli servisi SSI (*Serviciul Special de Informații*) ortaya çıkartır.

Makale, iki dünya savaşı arasındaki dönemde büyük güçlerin baskısı altında kalan Romanya'nın devlet kurumlarının gerekli çalışmaları yaptığını ve yine bu dönemde Romanya'nın enformasyon ve karşı enfor-

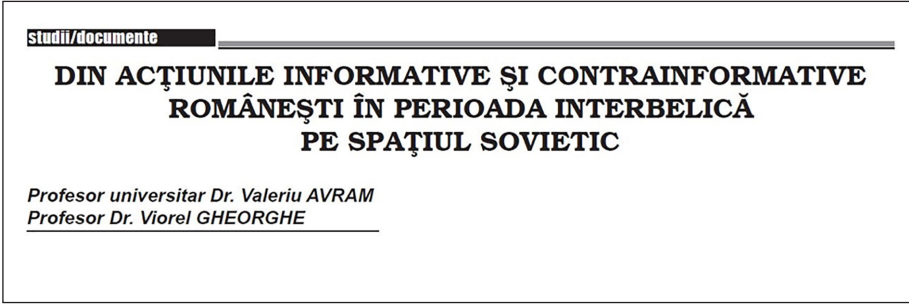
Görsel 3. Romanya Ordusu Arşivi Bülteni *Document*'ın 2017, 2 (76) sayısından detay.

masyon birimlerinin özellikle Sovyetler Birliği'nin hasmane tutumları karşısında durma çabalarını anlatıyor. Yazıyı yazan iki yazardan birisi olan 25 Eylül 1941 doğumlu Profesör Valeriu Avram, Romanya'da çoğunluğu havacılık tarihi alanında olmak üzere şu ana kadar 49 tane kitap yazmış; Romanya'da Şövalyelik ünvanı, Romanya Hava Kuvvetleri'nden Şeref Madalyası almış olmasının yanında 2011, 2012 ve 2013 yıllarında da Tarih çalışmaları ile Kültürel Vakıf Ödülü verilmiş bir isimdir.

Avram ve Gheorghe'nin makalesi genel olarak Romanya'nın farklı bölgelerindeki istihbarat faaliyetlerinden söz ediyor. Ancak yazının iki savaş arası dönemde Romanya gizli servisinin kendi toprakları ya da başka ülkelerde operasyonel olan Sovyet casuslarını belirlemek üzere yaptığı çalışmalardan bahsedilen 54. sayfasında ise Türkiye Cumhuriyeti tarihi ve özelde de fotoğraf tarihimize en önemli figürlerden birisi olan Jean Weinberg hakkında bildiklerimizi değiştirecek bilgilere yer verilmiş.

Avram ve Gheorghe'nin makalesinin ilgili bölümlerini Romen sinema tarihçisi Marian Tuțui'den İngilizce'ye çevirmesini istedim. Kendisine müteşekkir olduğum bu çeviriden yola çıkarak Türkçe'ye çevirdiğim ilgili kısımda öncelikle 1934'te Türk, Yunan ve Romen gizli servisleri arasında gerçekleştirilen bir iş birliğinden söz ediliyor:

"1934 başlarında Türkiye ve Yunanistan'daki benzer servislerle işbirliğine geçerek bir araştırma gerçekleştiren SSI, Balkanlardaki Sovyet ajanlarının kullandığı bazı yöntemlerin İstanbul'da bir evden koordine edildiğini açığa çıkarır. Bu evin önünde Kaminsky isminde bir subay vardır ve yardımcısı ise Iuri Leonov'dur. Özellikle sahte kimlik belgelerinin satın alınabildiği bu casus evi ise Türkiye'deki GPU merkezince desteklenir. En çok sahte pasaportu yapılan ülkeler ise İstanbul'da ofisleri olmayan ya da sadece fahri konsoloslukları bulunan Litvanya,

Görsel 4. Avram ve Gheorghe'nin makale başlığı detay, *Document* 2017, 2(76): 52-59.

İran ve Brezilya gibi ülkelerdir. İzmir'deki Portekiz konsolosluğunda çalışan bir GPU ajanı olması hasebiyle de Balkanlardaki Sovyet ajanları Portekiz pasaportunu da yaygın şekilde kullanmışlardır. İstanbul'daki Sovyet Konsolosluğunda ise sahte vize üretme uzmanı yerleşik bir GPU ajanı da bulunmuştur. SSI'a göre bu uzmanın adı Kikoze'dir." (Avram ve Gheorghe, 2017, s. 53).

GPU, 1922'de GPU (*Gosudarstvennoe politicheskoe upravlenie, Devlet Siyasi Müdürlüğü*) olarak kurulup 1923-1934 arası da Sovyetler Birliği Halk Komiserleri Konseyi'ne bağlı olarak OGPU (*Obyedinyonnoye gosudarstvennoye politicheskoye upravleniye pri SNK SSSR, Tüm-Birlik Devlet Siyasi İdaresi*) adıyla bilinen Sovyet gizli polis servisine verilen isimdir. Romanya'da 1932'de kurulan Romen gizli servisi SSI (*Serviciul Special de Informații*), 1934 yılında yapılan bu ortak çalışma ve işbirliği sayesinde İstanbul'da bir GPU ajanını açığa çıkartır. Bu isim ise Jean Weinberg'tir. Zaten 1934'ten sonra da Jean Weinberg'in Mısır'a gitmesi söz konusudur. Ancak dahası Jean Weinberg yalnızca Türkiye'de bulunduğu sürede değil Türkiye'ye gelmeden önce de bambaşka bir geçmişe sahip olmuştur. Makalede bu geçmiş şöyle anlatılıyor:

"1934'te SSI (İstihbarat Gizli Servisi) İstanbul'daki en önemli GPU ajanının da kimliğine ulaşır, bu isim Jean Weinberg'tir. Bu kişi aslında Romen karşı-enformasyon servisinin eskiden beri bildiği birisidir. Jean ya da Iacob Weinberg 1 Mayıs 1887'de (Güneydoğu Romanya'nın Oltenya yahut Aşağı Eflak bölgesinin büyük şehri olan) Krayova'da fotoğraf dükkanları olan Avusturyalı bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur. Ardından Avusturya vatandaşlığı devam etse de 1916'da Romanya Ordusu'nun Krayova'daki 1. İstihkak Bölüğünde görevlendirilmiştir. 7 Kasım 1916'da (Krayova yakınlarında küçük bir kasaba olan) Balş'ta

bölükten kaçır ve ardından Krayova'nın düşman kontrolüne geçmesinin iki hafta sonrasında şehirde Avusturya-Macaristan askeri üniformasıyla ortaya çıkar. İşgal sırasında defaeten Viyana'ya gider ve buradan aldığı ürünleri Krayova'da satar. Ailesinin başka bazı üyeleriyle birlikte işgal ordusuyla işbirliği yaparak birçok Oltenyalıyı (Batı Eflak) soymuşlardır. 1918 Kasım'ında Romanya Ordusu tarafından tutuklanarak Krayova Askeri Mahkemesine çıkarılmış ve 1919'da ise 10 yıl ağır çalışma cezasına mahkum edilmiştir. Weinberg mahkemesi sırasında kendi birimindeki diğerleri gibi muhafız eşliğinde Moldova'ya gönderilmek istemiştir. Ancak seyahat sırasında kaçarak kendisini bekleyen karısının olduğu Krayova'ya ulaşmıştır. Ardından ailenin bütün mal varlığını satarak, o dönemde Sırp Ordusunun kontrolündeki Lugoş'ta (1918'e dek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olan Banat ya da Güney Doğu Transilvanya'dadır) iki Sırp pasaportu edinmişlerdir." (Avram ve Gheorghe, 2017, s. 54).

Burada verilen bilgilere göre, Jean Weinberg'in Türkiye'de yanlış bir şekilde bilinen kişisel tarihini de güncellememiz gerekmektedir. Jean Weinberg kesinlikle Lugoşlu ya da Macar değildir. (Lugoş'tan çıkan tek tanınmış isim olarak klasik dönem Hollywood'un vampiri Bela Lugoşi yeterlidir.) Bugün Romanya topraklarında yer alan Lugoş şehri, 1881'den 1918'e dek Macaristan Krallığının kontrolü altında kalmıştır. Jean Weinberg'in Macarlık atfedilmesi de bundan kaynaklanır. Dolayısıyla Jean Weinberg'in Türk makamlarına sunduğu bu sahte Sırp pasaportundaki bilgileri bir kenara bırakacak olursak, Jean Weinberg Krayovalı bir fotoğrafçının oğludur. Fotoğrafçılık aile mesleğidir ve dolayısıyla Türkiye'ye gelmeden önce de yeteri kadar meslek hakkında bilgi ve uzmanlığı vardır. Ayrıca, Petcu Marian editörlüğünde Romanya gazetecilik tarihi üzerine hazırlanan bir kronolojik ansiklopediye göre de 1913-1914 yıllarında Krayova'da Fransız yayını *Revue Mensuelle*'in (Aylık Mecmua) Romanya temsilcisi ve editörü olarak Jean Weinberg görünür (Marian, 2012, s. 1267). Ayrıca Krayova'da bütün mal varlıklarını sattıkları için, eşiyle İstanbul'a geldiklerinde de bir fotoğrafçı açma konusunda yeterli sermayeye de sahiptir. Ama bütün bunlara karşın, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için Romanya'ya karşı çalışan Jean Weinberg ve eşi neden Viyana'ya kaçmamış da Türkiye'ye gelmiştir? Çift Köstence'den İstanbul'a gitmiştir çünkü Romanya gizli servisi Weinberg'in 1916'dan itibaren Türk istihbaratı adına çalıştığından emindir. İstanbul'a geldikten sonra Türk istihbaratına hizmet etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun müt-tefiki olan Avusturya-Macaristan adına çalışması ve aynı anda Osmanlı için de çalışmış olması anlaşılır bir durum. Ancak Jean Weinberg'in hikâyesi bu noktada ilginç bir hal alıyor:

İşgal güçleri Boğaz'dan ayrıldıktan sonraysa GPU (1922-23'te Devlet Siyasi Müdürlüğü altındaki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin gizli polis örgütü) ajanı Schuroff kendisiyle bağlantı kurmuştur. Teklifi kabul eden Weinberg Sovyet istihbaratına da çalışmaya başlamıştır. İkili oynadığından şüphelenen Türk istihbaratı kendisini tutuklamak istemiş ancak Türk yönetim kadrosunun üst düzeylerine nüfuz etmiş GPU ajanları kendisini korumayı başarmış ancak Weinberg sonrasında Pera'da kalmak zorunda kalmıştır. Öte yandan Romanya gizli servisi ise onu gözlemeye ve hareketlerini izlemeye devam etmiştir (Avram ve Gheorghe, 2017).

Evet, Jean Weinberg Romen gizli servis kayıtlarına göre hem Türkiye hem de Sovyetler Birliği için çalışan ikili bir ajandır. Eğer Jean Weinberg'in ajan olduğuna dair şüpheler Türkiye tarafında da oluştuysa, 1929'dan sonra Atatürk'ün fotoğraflarını çekmesine son verilmesinin basit bir kıskançlık krizi ve tripod kazası olmadığından da söz edilebilir. Her durumda, 1934'te Türk, Romen ve Yunan istihbaratları ortak çalışmayla Jean Weinberg'in ajan olduğunu ortaya çıkartmış olmasının sonrasında Jean Weinberg'in 1935'te varını yoğunu satarak Mısır'a gitmiş olması da şaşırtıcı değildir.

Avram ve Gheorghe'nin makalesinde Jean Weinberg'in Türkiye'deki fotoğrafçılık kariyeri hakkındaki bilgiler de vardır. Ancak yazının sonunda 59. sayfada 18 numaralı dipnotta verilen bu bilgiler Türkiye'den farklı kaynaklardan toplanmış. Her ne kadar yazının Jean Weinberg ile ilgili olan kısmında doğrudan bir dipnot olmasa da yazıdaki Sovyet gizli servisinin aktiviteleri ile ilgili bölümlerin çoğunluğu iki kaynaktan yola çıkmış. Bunlardan birincisi Romanya Ulusal Merkezi Tarih Arşivi ANIC'te bulunan Savaş Bakanlığı dökümanları, ikincisi ise Buzău Bölgesi Ulusal Arşiv Hizmetleri'nde bulunan Râmnicu Sărat şehri polis kayıtları. Marian Țuțui'nin de belirttiği gibi bu şehir Eflak'la Moldova sınırında yer alıyor. Olasılıkla Jean Weinberg Moldova'ya transfer edilirken bu şehir yakınlarında kaçtı ve bu durum polis kayıtlarına geçirildi.

Özetle, sahte bir Sırp pasaportuyla Türkiye'ye giriş yapan Iosef (Josef) ya da Jean Weinberg, Türkiye'de kaldığı 15 yıllık sürede neler yaptı, ne tür bilgileri kimlere aktardı; hatta 1882'den 1952'ye kadar Birleşik

Krallık'ın askeri varlığıyla kontrol ettiği Mısır'da kaldığı dönemde kimlere çalıştı bilemeyiz. Dahası 1931'de Leon Troçki Büyükada'da ev hapsindeyken, nasıl oldu da Jean Weinberg'e, ön sayfasında Lenin'in fotoğrafının yer aldığı *The Militant* gazetesini okuyan Troçki'nin fotoğrafını çekme izni verildiği de bilinmez. Neyse, Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve dönemin bütün lider kadrosunun yaklaşık on yıl boyunca çevresinde bulunmuş olan Jean Weinberg kimlere hangi bilgileri aktardı bilmemiz çok zor. İyisi mi, biz kendisini erken Cumhuriyet dönemindeki gelişmeleri ve değişimi gösteren fotoğraflarıyla hatırlayalım.

Kaynakça

Avram, V. & Gheorghe, V. (2017). Din Acțiunile Informative și Contrainformative Românești în Perioada Interbelicâ pe Spațiul Sovietic. *Document: Buletinul Arhivelor Militare Române*, 2 (76), 52-59.

Marian, P. (2012). *Istoria jurnalismului din România în date: enciclopedie cronologică*. Bükreş: Editura Polirom.

Schiller, N. (2015). Othmar Pferschy and Jean Weinberg: A Tale of Two Photographers in the Near East, *Photorientalist*. <http://www.photorientalist.org/exhibitions/a-tale-of-two-photographers/article>. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2020.